

Ђура Харди
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за историју
hardyg@ptt.rs

Оригиналан научни рад
примљено: 1. јул 2012
прихваћено: 1. октобар 2012

ПАТРОНСКА ДЕЛА ЈЕДНОГ НЕСВАКИДАШЊЕГ УГАРСКОГ БАРОНА*

Сажетак: Аутор рада настоји да прикаже патронску делатност угарског палатина, уједно и бачког жупана Жана Другета. Другет је био пореклом Француз или Провансалац из Напуљске краљевине који је стигао у Угарску на позив угарског владара Карла Роберта Анжујског. У светлу његовог порекла и развоја нове анжујске витешке културе на угарском двору требало би пратити Жанову занимљиву делатност на пољу даривања и покровитељства црквених установа. Упркос чињеници да је овај витез и барон у Угарској провео релативно кратак период (1328-1333/4).

Кључне речи: патронска делатност, Жан Другет, Ред светог Лазара, Угарска, Напуљска краљевина, XIV век.

Пре него што се посветимо приказу патронских дела једног великаша из прве половине XIV века ред је да се задржимо на његовом идентитету, колико због појашњења самог наслова рада у коме је дотични означен као „несвакидашњи“ угарски барон толико пре из уверења да се његово порекло и статус могу повезати с карактером његових богоугодних подухвата. Главни јунак нашег рада Жан Другет доиста је био несвакидашњи угарски барон.

Рођен је пре 1288. године¹ у породици Ултрамонтана који су под анжујском заставом 1266. године освојили јужну Италију. Попут својих претходника, каријеру

---

* Рад представља фазни резултат истраживања за два пројекта: *Војвођански простор у контексту европске историје* (бр. 177002) финансиран од стране Министарства просвете и науке Владе Републике Србије и *Средњовековна насеља на тлу Војводине. Историјски процеси и догађаји*, бр. Решења 114-451-2216/2011, који финансира Покрајински секретаријат за науку Владе Аутономне покрајине Војводине.

¹ Закључак о термину *ante quiet* Жановог рођења (пре 1288.) можемо донети на основу податка познате повеље угарског краља Карла Роберта из 1317. године где владар истиче да су он и Жанов млађи брат Филип били приближно истих година, односно вршњаци. (А, I, 445-448). Познато је наиме, да је Карло рођен 1288. године. Упор. Ingeborg Walter *Carlo Martello d'Angiò*, DBI, XX, 380; *Károly Róbert emlékezete*,

је међутим започео не у првом реду као *miles*, односно *feudatarius* напуљских краљева, већ првенствено на месту њиховог поузданог дворског човека. Наиме, као витез и дворјанин напуљске принцезе Клеменције Угарске, он је с породицом у пратњи своје господарице 1314. године стигао у Париз, будући да је Клеменција постала супруга Луја X и ускоро нова француска краљица. Затим је једно време (између 1316. и 1322.) стајао у служби херцега Филипа Тарентског - ахајског војводе и титуларног латинског цара Константинопоља. Између осталог био је и изасланик напуљске краљице мајке Марије Арпадовић у Угарску (1322). Ипак, судбина је удесила да се Жан после Напуља и Париза заједно са својим домом скраси у Вишеграду у Угарској на тамошњем краљевском двору. Узрок овом наизглед чудноватом примеру средњовековне мобилности племства с великом сигурношћу можемо реконструисати. Док је Жан као старији представник породице и наследник феудалног поседа остао у Напуљској краљевини, његов млађи брат Филип био је 1300. године одређен да прати напуљског принца Клеменцијиног старијег брата Карла Роберта пред којим је стајао опасан задатак да у име Анжујаца стекне угарски престо у време изумирања тамошње династије Арпадовића. Током дводеценијске борбе Карло Роберт (1301-1342) је доиста успео да победи друге краљевске супарнике и непокорне угарске великаше, а свог верног пратиоца и саборца Филипа поставио је за угрског палатина (1323).²

Када је у лето 1327. године стављена тачка на витешки животопис Филипа Другета по владаревој вољи у Угарску је био позван управо његов брат Жан с породицом. Жанов син Виљем стигавши најкасније још те 1327. године именован је за наследника огромног поседа свог стрица и уведен у његове жупанске и кастеланске службе³, док се његов отац, тек годину дана касније појавио у Угарској и био након брата (пре 31. октобра) постављен на положај палатина. Филип и Жан су заправо познавали Карла Роберта од детињства и заједно с њим су одрастали на напуљском двору, с обзиром да су њихови преци били васпитачи напуљских престолонаследника па и самог Карла и његове сестре Клеменције. Из вишегенерацијске везе породице господара и породице њихових оданих људи потицала је Карлова приврженост према Другетима.⁴

У сваком случају Жан Другет је стигао у Угарску као искусан човек који је познавао културу и обичаје врхушке аристократског друштва тадашње Европе. Између осталог то се видело по начину живота његове породице у новој домовини

A szöveganyagot válogatta, szerkesztette, a bevezetőt és a jegyzeteket írta Kristó Gyula és Makk Ferenc, A képanyagot Marosi Ernő válogatta, Budapest 1988, 8.

² Детаљније: Pál Engel, *Az ország újraegyesítése, I. Károly küzdelmei az oligarchák ellen (1310-1323)*, Századok, 1988, 89-146.

³ Наслеђени огромни поседи с тврђавама као и жупаније били су смештене на североистоку државе.

Упор. наш рад Харди Ђура, *Другет Виљем, „наследник” шест жупанија*, Истраживања, 17, Нови Сад 2007, 27-33.

⁴ О породици Другет детаљније смо писали у Ђура Hardi, *Drugeti, povest o usponu i padu porodice prailaca Anžujskih kraljeva*, Novi Sad 2012. На основу наведеног дела изнели смо основне податке о Жану Другету. Тема чланка који стоји пред нама је заправо наставак наших ранијих истраживања и нови прилог историји ове племићке породице.

посведоченој низом ситних али врло илустративних детаља попут префињених ставри у њиховим ризницама или коњаничким ритерским печатима типичним за западну Европу.⁵ Поставши палатин Жан је од владара добио и значајне хоноре попут власти у ушкој, земплинској, фејерској, тољанској, шомођкој (1328), коначно бачкој жупанији (1330), те вредне поседе.⁶ Жан, међутим, није дуго (по)живео у Угарској. Знамо да се упокојио пре 17. маја 1334. године.⁷ Управо због времена које му је неумитно истицало, он се током предстојећих угарских година изгледа истински посветио бризи за спас своје душе. С обзиром на свој статус и богатство у томе се није разликовао од друге угледне господе али ипак, чини нам се, како је већ у уводу речено, да би нека од његових патронских дела ваљало сагледати у светлу његовог порекла, ширине његових видика, утицаја и блискости с владарем. Али да кренемо трагом извора.

За почетак, фамилија Другет је у својој отаџбини у Напуљској краљевини, имала ктиторско право над црквом посвећеној светој Марији која се налазила на њиховом поседу Паскарола (Pascarola) близу Аверсе. На подручју места у средњем веку постојала је заправо парохијална црква Светог Ђорђа и капела Свете Марије. Последња је била знатно млађа, подигнута у периоду норманске власти, када је 1186. године припадала једној баронској породици из Аверсе. „Доласком“ нових господара Другета на посед (1271)⁸ капела је изгледа стављена под њихову патронску заштиту. Света Марија је 1324. године тако била уздигнута на ранг парохије, а оближња црква Светог Ђорђа имала је статус капеле.⁹ Насупрот томе, сума десетине коју су плаћале обе цркве речито је указивала да је жупа Светог Ђорђа давала скоро трипут већи износ, у вредности осам тарена и десет грана. Ова промена није била трајна, а претпостављамо да је била у вези с друштвеним утицајем породице Другет. На списку исплате десетине из 1324. године, „за цркву Свете Марије“ платио је Никола Другет, син Жана Другета, износ од три тарена. Навод је био изузетак, јер у случају других цркава Аверсе исплату су обавили ондашњи свештеници (presbiteres).¹⁰ По нама управо овај податак речито говори о патронској вези ове цркве и господара поседа. У каснијем периоду црква Свете Марије више није била помињана, већ само црква Светог Ђорђа, од које је данас сачувана рушевина с једним романским луком.¹¹ О капели Свете Марије не знамо ни толико, а можда су се управо под њеним сводом некад налазиле напуљске гробнице породице Другет, међу којима није немогуће и она која је припадала

---

⁵ Ágnes Kurcz, *Lovagi kultúra Magyarországon a 13-14. században*, Budapest 1988, 140-146.

⁶ F, VIII/3, 423; Pál Engel, *Magyarország világi archontológiája*, I, Budapest 1996, 100, 127, 175, 206, 219, 241, 376.

⁷ A, III, 58; Hardi, *Drugeti*, 334.

⁸ RCA, II, 257.

⁹ Giacinto Libertini, *Origini di Pascarola*, Raccolta rassegna storica dei comuni vol. 17 – anno 2003 Impaginazione e adattamento a cura di G. Libertini, Istituto di studi Atelani 2010. (www.iststudiatell.org/p_isa/NE%5Crsc_vol_17.pdf), 226-227.

¹⁰ „Nicolaus Drugectus pro ecclesia S. Marie de Pascarola tar. tres“. *Rationes decimarum Italiae nei secoli XIII e XIV Campania*, a cura di Mauro Inguanez, Leone Mattei-Cerasoli e Pietro Sella, Città Vaticano 1942, Aversa-Decima degli anni 1324, br. 3715.

¹¹ Libertini, *Origini di Pascarola*, 226-227.

Жану. Наиме, Жан је у лето 1333. сигурно пратио свог господара Карла Роберта на путу за Напуљ, али није нам познато да ли се из Италије и вратио у Угарску. Од јесени те године, тј. од повратка владара у земљу, место заменика палатина заузима његов најстарији син и наследник, будући палатин Виљем.¹²

Што се тиче Угарске, познато нам је да је Жан 1329. године свој посед Кишдир (Kisdír, Kisdér) у Барањској жупанији поклонио печујској цркви.¹³ Такође, последњих дана Адвента наредне године (21. децембра 1330), Другет је посед зван Шидан (Sydan, Zidán) који му је припао законским путем и био од стране владара потврђен, поклонио ради спаса своје душе цистерцитском манастиру свете Марије де Монте (Borsmonostor, Klostermarienberg) у Шопронској жупанији.¹⁴ Мада о околностима под којима је Жан стекао посед не знамо ништа детаљније¹⁵, за нашу тему је неупоредиво значајнији закључак који се намеће сам по себи. Овде је реч била о дару врло угледној црквеној установи. Наиме, ктитори цистерцитског манастира свете Марије де Монте били су угарски владари, међу њима и Карло Роберт који је 1317. године братству потврдио привилегије свог претка Андрије II. Такође у своје време овај погранични манастир су под своју специјалну протекцију узимали и Бела IV као и Карлов деда, немачки краљ Рудолф Хабзбуршки.¹⁶ Чини нам се стога да Жаново даривање манастира морамо гледати и у светлу његовог положаја првог краљевског великодостојника који није желео да заостаје за владарем. Или боље рећи, дародавац је дар могуће предузео с намером да што верније следи и опонаша свог господара угарског краља у његовим богоугодним духовним делима. Имитација начина живота, поступака и обичаја свог господара од стране његовог племства било је тако рећи неписано правило витешке културе и друштва тадашње Европе.¹⁷ На крају, наклоност Цистерцита (француског реда с којим су Другети у Панонији били вишеструко везани) према брижном дародавцу палатину, због реченог поклона не морамо посебно истицати. Али, до сада наведеним ипак нисмо исцрпили сва патронска дела смерног палатина Жана. Једно заслужује посебну пажњу.

---

¹² Детаљније: Hardi, *Drugeti*, 331-334.

¹³ F VIII/3 397-402; György Györfly, *Az Árpád-kori Magyarorszáг történeti földrajza*, I, Budapest 1963, 326.

¹⁴ „Quod nos [Joannes Palatinus] quamdam possessionem nostram Zidán vocatam, collatam nobis et confirmatam a Domino Illustri rege Hungariae... ob remedium et salutem, animae nostrae cum omnibus utilitatibus et pertinentiis suis vniuersis sub metis in litteris regalibus designatis antiquis, monasterio Ecclesiae B. V. de monte Mariae dedimus, et contulimus...” F, VIII/3, 486-487; О Манастиру: Ferenc L. Hervay, *Repertorium Historicum Ordinis Cisterciensis in Hungaria*, Roma 1984, 63-79.

¹⁵ Посед „Sydan“ у Шопронској жупанији још је 1236. године Бела IV поклонио цистерцитском манастиру свете Марије (F, IV/1, 58). Године 1277. опат и братство манастира су се жалили Белином унуку Ладилсаву IV да су им пола реченог поседа силом отели и присвојили шопронски жупани (Hervay, *Repertorium*, 67). Већ 1320. године цистерцити га дају у залог (F, VIII/7, 128-129). Тек 1379. године посед је био враћен манастиру (F, IX/5, 348) Некако у контекст ових догађаја и спорова око поседа или већ неког његовог дела, требало би ставити и разматране вести о Жану Другету.

¹⁶ F, VIII/2, 84; Hervay, *Repertorium*, 64-67; Такође: Ferenc L. Hervay, *Borsmonostor*, Korai magyar történeti lexikon (9-14. század), főszerkesztő Kristó Gyula, Budapest 1994, 121.

¹⁷ Упор. Сима Ћирковић, *Одејци ритерско-дворјанске културе у Босни*, Работници, војници, духовници, Друштва средњовековног Балкана, Београд 1997, 447.

У престоном анжујском Вишеграду Жан је исте 1330. године издао повељу којом је обзнанио да под своју специјалну заштиту узима витешки Ред светог Лазара у Угарској.¹⁸ Одмах да саопштите. О деловању монашког Реда светог Лазара у Угарској сачувано је мало података. Ред је основан у Јерусалиму у Крсташкој држави крајем XI века. Постепено је напустио војне задатке и у потпуности се посветио лечењу оболелих од лепре. Захваљујући путевима ходочасника, пропадању крсташких држава и пре свега ширењу ове опаке болести, ред је своју делатност из Свете земље проширио скоро на целу Европу. Главно средиште реда премештено је након 1291. године из Акона у место Боињи (Boigny) поред Орлеана у Француској, посед који је као лено био поклоњен лазаристима од стране Луја VII 1154. године.¹⁹ У Угарској је деловање лазариста први пут забележено 1181. године. Једино њихово познато средиште се налазило у Острогону седишту примаса угарске цркве. Овде су имали кућу, тј. монашку заједницу са болницом, винограде и неке поседе у околини града.²⁰ Није нам остало познато шта је све подразумевала Жанова специјална протекција Реда светог Лазара у Угарској и да ли је она можда имала непосредне везе с (галским) пореклом угарског палатина и могуће самих витезова. Вероватно да јесте. У то време у Напуљу Болница Реда светог Лазара успешно је радила на збрињавању лепрозних несрећника захваљујући помоћи напуљског краља Роберта, стрица угарског краља Карла Роберта коме је Другет такође верно служио.²¹ Али овај податак, до данас не примећен код историчара ипак заслужује додатни коментар. Наиме, чин заштите, којем је претходила молба реда, Жана је представљао као врло моћну и утицајну особу у државној хијерархији Угарске тог доба. Коначно, човека који је истински био одан добротинству. Зашто су се лазаристи у тражењу специјалне заштите непосредно обратили управо палатину а не угарском краљу за нас ће остати загонетка. Да наслутимо, по среди су били ситни детаљи везани за духовну културу и тадашње односе на анжујском владарском двору, али пре свега за саму личност Жана Другета. Ко зна, можда је Другета или неког од његових предака или пак чељади у дому током деценија селидби од Напуља, Аверсе, Париза, Провансе па све до Паноније задесила ова опака болест. У сваком случају, да резимирамо. Жан Другет је иза себе оставио слику као великаш одан патронским делима али једно дело га је ипак издвајало јер је било равно оним која су обично била резервисана за владаре. У трећој години свог угарског палатинства он је постао специјални заштитник деловања витешког Реда светог Лазара у Угарској.

---

¹⁸ „Nos Ioannes Drugeth Palatinus, et Iudex Cumanorum – – – significamus, quod nos vniuersos fratres Ordinis militiae Sancti Lazari Ierosolymitani, ad robur et augmentum fidei Catholicae in negociis Romanae Ecclesiae in regno Hungariae procedentes – – sub nostram recepimus protectionem specialem (commendat hos in negociis vniuersis) Datum in Vissegrad. Anno Domini MCCCXXX“. F, VIII/3, 487.

¹⁹ Erich Feigl, *Der militärischen und hospitalische Orden des hl. Lazarus von Jerusalem*, Wien 1978, 72-74.

²⁰ Lajos Balics, *A római katolikus egyház története Magyarországon*, II, Budapest 1890, 333; Feigl, *Der Orden des hl. Lazarus*, 221-224; Морамо да приметимо да је и Лајошу Балићу и Ерику Фајглу промакла повеља Жана Другета из 1330. године везана за ред.

²¹ Romulo Caggese, *Roberto d'Angiò e i suoi tempi*, II, Firenze 1930, 395-396.

Извори и литература:

- A= Nagy Imre –Tasnádi Nagy Gyula, *Anjoukori okmánytár, Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis*, I-VII, Budapest 1878-1920.
- Balics, Lajos, *A római katolikus egyház története Magyarországon*, II, Budapest 1890.
- Caggese, Romulo, *Roberto d'Angiò e i suoi tempi*, I-II, Firenze 1922-1930.
- Тирковић, Сима, *Одјеци рутерско-дворјанске културе у Босни*, Работници, војници, духовници, Друштва средњовековног Балкана, Београд 1997, 446-454.
- Engel, Pál, *Az ország újraegyesítése, I. Károly küzdelmei az oligarchák ellen (1310-1323)*, Századok, 1988, 89-146.
- Engel, Pál, *Magyarország világi archontológiája, I-II*, Budapest 1996.
- F= *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, ed. Georgius Fejér, I-XI, Budapest 1829-1844
- Feigl, Erich, *Der militärischen und hospitalische Orden des hl. Lazarus von Jerusalem*, Wien 1978.
- Györffy György, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, I, Budapest 1963.
- Hervay, Ferenc L, *Borsmonostor*, Korai magyar történeti lexikon (9-14. század), főszerkesztő Kristó Gyula, Budapest 1994, 121.
- Hervay, Ferenc L, *Repertorium Historicum Ordinis Cisterciensis in Hungaria*, Roma 1984.
- Károly Róbert emlékezete*, A szöveganyagot válogatta, szerkesztette, abevezetőt és a jegyzeteket írta Kristó Gyula és Makk Ferenc, A képanyagot Marosi Ernő válogatta, Budapest 1988.
- Kurcz, Ágnes, *Lovagi kultúra Magyarországon a 13-14. században*, Budapest 1988.
- Hardi, Đura, *Drugeti, povest o usponu i padu porodice pratilaca Anžujskih kraljeva*, Novi Sad 2012.
- Харди Ђура, *Другет Вилем, „наследник” шест жупанија*, Истраживања, 17, Нови Сад 2007, 27-33.
- Libertini, Giacinto, *Origini di Pascarola*, Raccolta ressegna storica dei comuni vol. 17 – anno 2003 Impaginazione e adattamento a cura di G. Libertini, Istituto di studi Atelani 2010. (www.iststudiatell.org/p_isa/NE%5Crcsc_vol_17.pdf), 223-235.
- Rationes decimarum Italiae nei secoli XIII e XIV Campania*, a cura di Mauro Inguanez, Leone Mattei-Cerasoli e Pietro Sella, Città Vaticano 1942.
- RCA= *I Registri della Cancelleria Angioina ricostruiti con la collaborazione degli Archivisti Napoletani*, (ed. Ricardo Filangieri...), I-XLVIII, Napoli 1950-2004.
- Walter, Ingeborg, *Carlo Martello d'Angiò*, DBI, XX, 379-382.

THE PATRON ACTIVITY OF AN EXTRAORDINARY HUNGARIAN BARON

Summary

Based on the analysis of published sources, the paper presents the patron activity of the Hungarian palatine and the County Prefect of Bačka, Jean Druget. Druget was Gaul (French, Provence originated) by his origin, from the Kingdom of Naples, who arrived in Hungary upon the invitation of the Hungarian ruler Charles Robert of Anjou, in 1328. In light of his origin and the development of new Anjou chivalrous culture in the Hungarian court, it would be interesting to analyze Jean's remarkable activity in the field of donations and sponsorship of religious institutions. Despite the fact that this knight and baron was an acquaintance of the Hungarian ruler, he spent a relatively short time in Hungary (1328-1333/4). In his previous homeland of the Kingdom of Naples, the Druget family had the patron right over the Church of St Mary situated on their property Pascarola in the territory of the city of Aversa. In 1329, in Hungary, Jean donated his property Kisdir (Kisdér) in Baranja county to the church. Also, the last day of Advent of the following 1330, Druget donated the property called Sydän (Zidane), which came into his hands by the court decision, being upheld by the ruler, to the Cistercian monastery of Santa Maria de Monte (Borsmonostor, Klostermarienber) in Sopron County, for the salvation of his soul. Finally, in 1330, in the Višegrad capital, Druget issued a charter which declared that he the Knightly Order of Saint Lazarus in Hungary under his special protection. Jean was seen and remembered as a nobleman loyal to patron activities. However, one act singled him out from the rest of the aristocracy, because its nature was equal to the patron activities usually reserved for the rulers. It was the special protection of the Knightly Order in the Kingdom of Hungary.

Keywords: patron activities, Jean Druget, Order of Saint Lazarus, Hungarian, the Kingdom of Naples, the fourteenth century.